

SETOMAA

ilmub aastast 1995

Painav veemure

Setomaal on praegu kiired ajad. Neljal korral nädalas ummistavad Taarka etendust kogu Eestist nautima saabuvad külalised Obinitsa rismiku, peagi algab aasta suursündmus Seto Kuningriik ja kuu lõpupoole on veel tähtsamad kirikupühad ja rahvaüritused. Võib lausa öelda, et Setomaal elu keeb.

Ehk ilmestab mõnevõrra kohalikku arengut ka uuenenud Setomaa ajaleht. Proovisime teha kõik selleks, et vana ja hea jääks lehes võimalikult alles ja uuenendused muudaksid lehe areneva piirkonna vääriliseks. Setomaa toimetused loodab pakkuda inimestele süvenemist väärt lugemist, mis oleks ühteaegu põnev, oluline ja hästi kirjutatud. Seetõttu näeb edaspidi lehe veergudel kirjutamas lisaks endistele autoritele ka hulga uusi, kes on nii või teisiti Setomaaga või mõne olulise valdkonnaga seotud.

Käesoleva numbri tähtsamaks teemaks sai külasid aastaid kimbutanud veepuudus. Nagu märkis üks vallaametnik, pole see probleemi aastate jooksul lahenenud. Pigem hullemaks muutnud. On muidugi Setomaal ka külasid, kus ettevõtlike inimeste ja omavalitsuse toel jookseb vesi otse köögikraanist. Neid on siiski veel vähe.

Veepuudus pole mõistagi Setomaa ainus probleem. Samas on see kindlasti teema, millele käega löömine võib piirkonna arengut pärssima hakata. Kui arenguprogrammide abi voolab maaelu reaalsest toetamisest kõrvale, pole setodel sellest kasu. Külaelu saab korralikult käima vaid siis, kui infrastruktuur võimaldab inimestel vastavat elukeskkonda.

Setomaa erilisus tõmbab inimesi ligi kasvõi riigi teisest otsast teatrit vaatama. Rahvast pungil Obinitsa seltsimaja õu on selle tõestuseks. Setomaa eksisteerib siiski mitte ainult Taarka etenduse päevadel. Kohaliku elu edendamiseks oleks tarvis püsivamat efekti: kasvõi üle-Setomaalist veevärgistamise projekti!

Kohalike volikogude liikmetel ongi juba paras aeg mõtlema hakata, kuidas seada tuleva aasta eelarve-prioriteetid nii, et Setomaa saaks ükskord veepuudusest lahti.

Lehte tegeväq:

Päatoimõndaja – Taro Igor, tel. 5273985, e-post: igor.taro@setomaa.ee

Toimõndaja – Vananurmõ Ilmar, tel. 5264282, e-post: setomaa@estpak.ee

Makett ja külesäädmine – Zaytseva Julia

Kirätsuraq: Hörna Maarja, Sarvõ Öiõ, Andreson Sigre, Lõivu Merlin, Saarestik Teele, Linnamäe Lauri, Pino Jüri, Kauksi Ülle

Välläandja: Setomaa Valdade Liit

Trükjä: AS Võro Täht

Lehe ilmumist tugõva Setomaa Kultuuriprogramm

Kiri Kiroda: "Setomaa leht", Obinitsa seltsimaja, Meremäe vald, 65301 Võrumaa vai igor.taro@setomaa.ee .

Toimõndusõl om õigus kirju toimõnda ja naid lühendä.

Ma usu, õt Setomaa nakas häitsemma!

Ma kiroda naid rito üteh Aukstaitija kandi külä talotarõh Leedumaal.

„Mille, näet, sääl majah kedägi ei ela? Ja tuuh tõõsõh?“, küsse ma naasesõsara Lygija käest.

„Noorõ lätsi är Vilniustõ, selle õt põllutüuga saas är ellä, „ütel Lygija. „Ja siss tull aig, ku näide isa´ ja ema´ är siist ilmast lätsi´ ja kanti siiäsamahe küläkal-mistulõ. Ja olõ-i tahtjät, kes suurtõ pähnäpuudõ varõh olõva kõlladsõ verandaga ilosa puust maja är ostasi. Kes tulõ siiä küllä? Mis meil siin om? Mäletät vast esiki – oll´ suur külä, koh uma apteek, pangakontor ja post-kontor oll. Ja nii lätsi´ kõik är Vilniustõ!

Jah, sääl om tüüd ja kõk-kõ muud...“

Mõtli – kapitalist joht tuu iist määnestki murõht tunnõ-i, õt inemistel õgal puul hüa ellä olõsi, tä murõtsõs vaid sis, ku kapitalisti rahajõgi kuivama nakas. Kapitalismil om hää, ku kõik kogonõsõ ütte kohta – nigu kärbläisi lövvät sita pääl rohkõmp ku mujjal.

Mõtli – kas meil Setomaa küllih om tühje majjo?

**VANANURMÕ
ILMAR**

Seto Kongressi
Vanõmbidõ Kogo pävanõmb

Meil kõigil tasosi mõtõlda nii: ma taha, ma väiga taha, õt Seto hünni sõna´ omma´ õigõ, ma usu, õt Setomaa nakas häitsemma!

Latsilda majjo om väiga pallo! Tühje majjo olõ-i inäp pallo tuuperäst, õt mi esi olõmi kittnü umma ilosat Setomaad. Ja nii om Setomaa armsas saanu ka noilõ, kes siin olõ-i sündünügi.

Setomaa häädä om tuu, õt meil olõ-i säänest „väikest Riiat“ vai „väikest Tallinat“ vai „väikest Vilniust“, mis olõsi mi keskus, kohe mi uma kapital kogonõs ja kost sis veitsiviisi ka noilõ jagus, kes tulõvast põlvõ üles kasvatasõ. Koh om pia kõik, mis inemisel ülepäiviti

vai aigajalt vajja.

Sääne keskus oll kunagi kesk Setomaad saivsa Petseri. Sinnä müüdi ja säält ostõti.

Osalisõlt om sääntses keskusõs juba neli-viiskümmend aastat saanu Võro ja Põlva.

A nuu´ olõ-i Setomaal, nuu´ jääse´ õks Setomaast kavvõndõhõ.

Ja ma olõ nannü, õt ku kutsutas mi hindä keskusõ, mi uma Petseri iist saisma ja sõna ütlemmä – sis olõ-i kedagi pääle kümne vai ka-

tõkümne inemise tulõmah ja ütlemäh.

A mille?

„Ma usu-i inämp, õt Petserit tagasi saa,“ üteli üts miis. Tõõno raput ka pääd ja läts õlut ostma...

„A mida sa üldse usut?“ joudsõ ma siski küsüdä.

Kas usut, õt hummõn lätt halvõmbas vai parembas? Ku sul usku olõ-i, sis tulõ-i hummõninõ paiv sukugi paremb.

A ma saa-s vastust...

Nii ma ütli. Ja ütli tuud-samma siinkõtsil.

Meil kõigil tasosi mõtõlda nii: ma taha, ma väiga taha, õt Seto hünni sõna´ omma´ õigõ, ma usu, õt Setomaa nakas häitsemma!

Ja nakas, selleperäst, õt ma taha ja püvvä tuu hääs kõik tetä!

A nuu´ lillihäerme´ sata-i taivast meile kätte.

Uma kodo lilliaia lilli´ häitese ilostõ õnnõ sis, ku peremiis ja pernaane usu ja lootusõga umma lilliaida kõrrah hoitva, ku nä tõitsõlt ja ega päiv ususõ, õt elo om elämist väärt ja viletsidõ aigo järgi tulõva mi hindä armastusõ süäntlämmistävä´ vilä´.

Pino Jüri: Paraadseto ull jutt

Tiia´i ma, millas ja koes taa nii om läinu, et setokõnõ olla om pallo uhke ja hää. Veitkest inäm ku katskõmmend aastat takasi oll jo nii, et ku kiäki kirätsura taht naljaka luu kirota koh pääkõnõlõja pidi ulli mulje jätma, vään taa tsura kiile lõunaiistlase võ setokõsõ muudu.

Nüüt, kae, setokõisi kassuss siist ja sealst vällä ku siine vihma järki ja Kuningriigi Päiv om tiida-tuntu suveettevõtmise. Inimesekese ei häpene inäm, et na omma setokõsõ, sii om inäm huvitav ja võtt lavva takah häste juttu üleh. Ma eis edvista, kuis jõvva, uma esivanembidega ja poseeri seto rõivih niiüel-da paraadpilte pääl. A eks ma üts paraadseto oleki, suurt määnekist asjast tiidmata, niisama... mõnuleja miis, et saa olla tõõstmuudo ku kõk na mõtsiku ja muu inimesetüki´. A muule om kõk aig pallo praali miildinü.

Om jo tore? Om õks, et nii om. A vahel mu´l tulõ veitkest pelgüs pääle, eriti Kuningriigi Päivä aigo. Pelgüs, et taast saa üts samasukune tühm „suveüritus“ ku om kõk na folgi ja muu karvigude üttesõitmise üle kogu maa. Kohe ei tuldass mitte taapä-rast, et siin om määnekit ill-

osat ja huvivadavat, a taaperast, et sii om muudis asi.

Ku määneki asi lätt muudi, om taal õks oht, et ta läe labasess kätte. Sii es taritse tähenda, et asjast saa määneki kurikuulus „kommerts“. Taa olõi viil labane. Labane om üts ettevõtmise mu miilest siis, ku kohale nakase sõitva ulli.

Üts sort ulle om tiida-gi naa, kiäl om üts ta kama, koh viinuskit kere sisse kalla. Tõõne noo, kiäle om tähtis olla käünü kõgõl „lämmil ettevõtmisil“, miildüss niile võ

ei. Noo katega om lihtne – edimestele tulõ pessä anda ja tõõstelt kavala kaubaga rahaha ar võtta.

Õgupuulest ju sääneid inimesetükke Kuningriigi Päiväl es käi kah. Setomaa om kavvõndõl ja – õn-

neks – mõtsiku õks veitkest viil pelgäse padavai siiä sõita. Mine sa tiia, mis seto´ tege... väidsä omma niil saapaseereh ja baaba´ kõndse ku üts kari elevante, kõgõ suurõm, vannõm ja targõm iih, tõõse järel. Võiii...

A kolmandat sorti ulli taad es pelgä. Na tuleva saama „hingelist elamus“, kae-ma „juuri“, olõmata eis seto´ ja tiidmata tegelikult Setomaast inäm, ku taa väidsa seereh, rahha kaelah, juuva pallo – ja taa kõik om „ürgne“. No las na tulese... a veitkest ul-

liss läe asi siss ku sääne tark nakas siin setot oppama, koes õige seto piäss eläma, tantsma, juuma, tüüd teke-ma. Ja niid om jo nähtü. Taa es tundu muule hää.

Las ulli´ jääva folgile ja muile.

Na tuleva saama „hingelist elamus“, kae-ma „juuri“, olõmata eis seto´ ja tiidmata tegelikult Setomaast inäm, ku taa väidsa seereh, rahha kaelah, juuva pallo – ja taa kõik om „ürgne“

foto KALEV LILLEORG (SL ÕHTULEHT)